

پرنسيپال لعل سنگھ هزاريسنگھ آجواڻي جو جنم (1899-1976) سنڌ جي خيرپور ميرٿ شهر ۾ آجواڻي مڪلي ۾ ٿيو. هي شروع کان ئي هوشيار وديار ٿي رهيو. هن ممبئي يونيورسٽيءَ مان ايم. اي انگريزيءَ ۾ پاس ڪئي. هي پهريون سنڌي هو جنهن کي بي. اي ۾ انگريزي وڃي ۾ ممبئي يونيورسٽيءَ ۾ پهريون نمبر اچڻ ڪري يونيورسٽي پاران ايلس اسڪالرشپ عطا ٿي. هي صاحب نيشنل ڪاليج ممبئي جو پرنسيپال ۽ ساهتيه اڪادميءَ جو ڪيترا سال ڪنوينر ٿي رهيو. هي انگريزيءَ ۽ سنڌيءَ جو عالم هو. سندس انگريزي ڪتاب **آمارٿل انڊيا** پنڌت جواهر لعل نهرو ڏاڍي چاهه سان پڙهندو هو.

هن سبق ۾ ليکڪ وقت جي اهميت ٻڌائيندي چيو آهي ته اسان کي وقت جو پورو پورو قدر ڪرڻ گهرجي.

ٻڌو، پڙهو، سمجھو ۽ عمل ۾ آڻيو.

پشچم جي ديسن کان آسپن گھڻو ڪجهه سکيا آهيون. اُتي جي ماڻهن کي ڏسي، اسان پنهنجي کاڌي پيئي، چال چلت، گهر جي سنجت ۽ روزمره جي وهنوار ۾ ڪافي ڦير گهير آندي آهي. مثال طور نيرڻ وقت اسان کي به اخبار پڙهڻ جي عادت پئجي ويئي آهي. بي ٻالھ جا اسان پشچم وارن کي جهٽي آهي، سا آهي ڊائري رکڻ جي رسم. نئون سال شروع ٿيندو ته نئين ڊائري هٿ ڪرڻ جي اُٿڻ ٿيندي. ڊائري رکڻ جو مطلب آهي مقرر ڪيل وقت تي ضروري هنڌ پهچڻ، ماڻهن سان گڏجڻ ۽ ڪم ڪار ڪرڻ - سڀڪا ٻالھ پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو ڳوڻ آهي، جو هر ڪنهن کي هٿڻ جڳائي.

پر انهيءَ گُڻ جي آسان مان گهڻا ٿا پرواهه ڪن؟ ڪنهن ميڙ جو مقرر وقت هوندو ڇهه بجاءِ، ته آسپن اُتي پهچنداسين پيا ساڍي ڇهين بجي. اهو ويچار ڪين ڪنداسون ته آسان جي دير سان وڃڻ ڪري ميڙ ڪوٺائيندڙن کي ضرور تڪليف ٿيندي يا آسان کان اڳ ۾ آيلن کي آهنگ ٿيندو. انهيءَ غفلت جي اثر کي روڪڻ لاءِ شادين، محفلن ۽ ٻين شغلن جي نيند-پٿرن ۾ ڄاڻايو ويندو آهي ته هن وقت کان هن وقت تائين اچي سگهو ٿا. اهڙيءَ حالت ۾ ڄاڻايل وقتن مان ڪنهن به هڪ جي پابندي ڪرڻي پوي ٿي.

ڪن ماڻهن کي وقت جي پابندي ضرور ڪرڻي پوي ٿي. ائين نه ڪرڻ سان نه رڳو ڏٺو وائڻو ٿو ٿو پوندو، پر عزت ۾ خلل پوڻ جو امڪان آهي. ڪن مشغولين ۾ وقت جي پابندي رکڻ بلڪل ئي ضروري آهي، نه ته ڇيهو هڪ طرف رسندو ۽ ڪلڻ هاب ٻئي پاسي ٿبو. ريل گاڏي يا هوائي جهاز ۾ مسافريءَ لاءِ جيڪڏهن وقت سر نه پهچبو ته ڇا گاڏي بيهاري ڇڏيندا، يا هوائي جهاز اڏامڻ کان روڪيو ويندو؟ جڏهن پليٽفارم تي پهچڻ سان گاڏيءَ کي ويندو ڏسبو آهي ته ڪيئن نه منهن جو رنگ بدلتو ٿيندو آهي. وڏن ڏندن ۽ ڪارخانن وارا انهيءَ ڪري مقرر جاءِ تي مقرر وقت کان به منت سويل ٿي پهچندا آهن ۽ دير سان اصل نه. وقت جي پابندي فقط اُهي ئي ڪين ٿا ڪن، جن جي مٿي تي ڪا جوابداري ڪانهي يا پنهنجي جوابداري سمجهڻ کان عار ٿا ڪن.

سچ پچ ته ڪنهن به ماڻهوءَ کي جي پنهنجي مان جي پرواهه آهي ته هن کي ٻئي جي شان جو پڻ اوترو ئي اوترو هئڻ کپي. جنهن ڪري کيس پاڻ ۾ وقت جي پابنديءَ جي هيڙ وجهڻ گهرجي. اهڙي هيڙ وڃڻدڙ آهي. وڏن کي ڏسي، ننڍا پڻ وقت جي پابندي جهڻ جهڻيندا، جا سندن لاءِ وڏي هوندي خوب ڪارگر ثابت ٿيندي.

ڪڏهن ڪڏهن ائين پڻ ٿيندو آهي ته بيماريءَ سبب يا ٻئي ڪنهن اوچتي ڪارڻ ڪري وقت جي پابندي رکڻ مشڪل ٿي پوندي آهي. اهڙيءَ حالت ۾ ڇا ڪرڻ گهرجي؟ اهڙي وقت ٽيليفون رستي يا خاص قاصد هٿ اڳلي کي بروقت چٽاڻ ڏيڻ گهرجي. اهڙيءَ اطلاع ڏيڻ ڪري ٻئي جي عزت رهجي ايندي، انهيءَ ڪارڻ اوهانجو هن وقت مان مٿي ٿيندو.

وقت جي پابندي انسان جي فضيلت جي اهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

نوان لفظ

سنجڻ = سجاوٽ، ٺاهه ٺاهه	عار ڪرڻ = انڪار ڪرڻ، پاسو ڪرڻ.	اُٿڻ = بي چٽي، چٽا.
هيڙ وجهڻ = عادت وجهڻ.	اهنج = تڪليف.	ڪارگر ثابت ٿيڻ = ڪمائڻو ٿيڻ.
غفلت = بيپرواهي.	قاصد = نياپو پهچائيندڙ.	شغل = جلسو، اٿسو.
چٽاڻ ڏيڻ = خبردار ڪرڻ.	پابندي = ضابطو، روڪ.	اهم = مکيه.
ٿوڻو پوڻ = نقصان پوڻ.	شرف عطا ڪرڻ = عزت ڏيڻ.	عزت ۾ خلل پوڻ = بدنامي ٿيڻ
ڇيهو رسڻ = نقصان پهچڻ.		

آپياس

سوال ۱. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

- (۱) ڏاڏري جو رکڻ گهرجي؟
- (۲) پوري وقت تي نه پهچڻ ڪري ڇا ٿو ٿئي؟
- (۳) وقت سر نه پهچي سگهجي ته ڇا ڪجي؟

سوال ۲. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

- (۱) پوري وقت تي پهچڻ ۽ ڪم ڪرڻ جي هير مان ڪهڙا فائدا آهن؟
- (۲) اسڪول ۾ دير سان اچڻ ڪري ڪهڙا نقصان ٿي سگهن ٿا؟

سوال ۳. (الف) هيٺين جا خال ڀريو.

- (۱) سپڪا ڳالهه پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو آهي.
- (۲) ڪن ماڻهن کي وقت جي ضرور ڪرڻي پوي ٿي.
- (۳) جي ڊيسن کان آسپن گهڻو ڪجهه سکيا آهيون.
- (۴) وقت جي پابندي انسان جي جي اهم نشاني آهي.

(ب) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(۱) آهڻج	(i) مکيه
(۲) پابندي	(ii) تڪليف
(۳) غفلت	(iii) ضابطو
(۴) اهم	(iv) بيپرواهي

(ث) هيٺين لفظن جا ضد لکو.

شروع، دير، ڄاڻو، عزت، ڪلڻ

(د) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

وقت، مشڪلات، جوابداري، هول، بيماري

(س) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

آسپن، جيڪو، لاءِ، سٺو، يا، ماڻهو

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جُملي ۾ ڪم آڻيو.

- (i) چيهو رسڻ (ii) چٽاءُ ڏيڻ (iii) هير وجهڻ (iv) آر ڪرڻ

پورڪ آپياس

(۱) ٺڪر تي عملي ڪاريه

سچ پچ ته ڪنهن به ماڻهو منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

(الف) صحيح يا غلط لکو.

- (۱) فضيلت ٿي منش کي اوچ تي رسائي ٿي. ()
- (۲) وقت جي پابنديءَ سان نقصان ٿيندو آهي. ()

(ب) ٺڪر مان هيٺين لفظن سان لاڳاپو رکندڙ لفظ ڳولهي لکو.

(۱) عادت

(۲) مکيه

(۳) ڏکيائي

(۴) نياپو پهچائيندڙ

(ب) وقت جي پابندي انسان جي فضيلت جي آهر نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

مٿين ستن تي آڌار رکندڙ سوالن جا جواب لکو.

(۱) ڪهڙو لفظ ٻه دفعا ڪم آندل آهي؟

(۲) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جو هڪ جوڙو لکو.

(۳) ٻه اسر چونڊيو.

(۴) حرف جملو ڳولهيو.

(۲) توهين ٻڌل يا آزمودو ڪيل اهڙو ڪو واقعو يا گهٽنا بيان ڪريو جڏهن ڪٿي وقت تي نه پهچي سگهيا
ته

(۳) ماستر شاگردن کي وقت جي پابندي بابت گفتگو ڪرائي، وقت جي پابنديءَ جي اهميت ٻڌائڻ لاءِ
چوندو.

(۴) جيڪڏهن سچ نه اُپري ته ان وشيه تي پنهنجا ويچار لکي اچڻ لاءِ چوندو.

ڀاڻ ڪريان - ڀاڻ سڪان

ڪ	آلف	ر	چ	ڌ	م	ٺ
ڻ	ن	هم		آ	گه	ن
ي	چ			ت	س	ڊ
ل	ب	ٻ	ي	و	و	ج

وچون اکر 'ه' ڪم آڻي ٻين اکرن جي مدد سان لفظ تيار ڪريو.

(۱) هڪ جانور :

(۲) شاباسي لاءِ لفظ :

(۳) زمين کيڙڻ جو ساڌن :

(۴) جهنگل ۾ اوچتو ڀاڻ مرادو لڳندي آهي.

- (۵) ڪرڻ سان سڀ ڪم سؤا ٿين ٿا.
- (۶) جي مند ۾ ڪوئل مٺا گيت ٻائي ٿي.
- (۷) مونکي پوساڻ کان پڻي پهچڻ لاءِ ڪلاڪ لڳندا آهن.
- (۸) وقت جي سمجھڻ گهرجي.
- (۹) پل قيمتي آهي.
- (۱۰) ميناڪشيءَ جو کيس ڏي سمان سمجهندو آهي.

پرائي پچر

مان ۾ پڙهو ۽ سمجهو.

پرائي پچار ماڻهن ۾ ڏاڍي عام آهي. اڳلي ۾ ڪي لڪل عيب ۽ سُقم هوندا، ته ماڻهن کي هروڀرو به انهن کي ڪولڻ ۾ ڏاڍي خوشي ۽ مزو ايندو آهي. اوڏي مهل جي ڳالهه ياد ڪن ته جيئن ڀانئين ته ٻيا مون سان هلن، تيئن تون پڻ انهن سان هل، ته هوند زبان کي قاعدي ۾ رکن، ۽ ٻئي جي لاهڻيءَ لاهڻ ۽ لوڪن اڳيان کيس ڏني ڪرڻ کان باز اچن، ڪير عيبن کان آجو آهي؟ ڀلا اهو ڪار ڇو ڪنهن مهل رڳو پنهنجي دل تي هٿ رکي ڏسي، ته ساڳيءَ ريت ڪو منهنجا عيب ٻين اڳيان پڌرا ڪري ته ڪيتري نه چڙ اچي، تڏهن خود کيس ڪهڙو حق آهي جو ٻين جا پٽ ويچارڻي؟ ياد رکڻ کپي ته جي ٻين جي عيبجوئي ڪبي، ته ڪو اهڙو وقت ايندو جو اسان جا سمورا عيب کلي ظاهر ٿيندا، ۽ جيڪا عقوبت اسان سان ٿيندي، سا ڏيئي شل نه ڪنهن کي ڏئي نه ڏيکاري. چوندا آهن ته جيڪڏهن ڪير ڪنهن لاءِ هڪ آڱر کڻي ٿو ته سندس ٽي آڱريون اُن ڏانهن اشارو ڪن ٿيون. انڪري اسان کي سوچي سمجهي ڳالهائڻ گهرجي. جيڪڏهن ڳالهائڻ جائز ۽ ضروري هجي ته اهڙيون ڳالهيون ڪجن، جن مان ٻين کي فائدو رسي. جيڪڏهن ڪو ڪنهن جي ڳالهه ڪري رهيو آهي، ته تون ڪو بهانو ڪري اُتان اُٿي وڃ يا اُتي ڳالهه ڦيرائي، ڪجهه سٺو ڳالهائي. اُتي اها ڳالهه ياد ڏيار، ته جيڪڏهن اسان کان ڪا خطا نه ٿي آهي ته اسان جي خوش نصيبي فقط اُڀاڻڻهار جي ڀلائيءَ ڪري ٿي آهي، ۽ ساڳئي وقت گلاخور کي نرمائيءَ سان سمجهاءَ جيئن اڳتي زبان تي اهڙو گفتو نه آڻي، ۽ گلا ٿيل جو ڪو چڱو ڪڍڻ توکي سمجهندو هجي ته اهو ورنن ڪر. اهي حرف ڪو دل سان هنڊائي، ته اها گلاخوريءَ سنڌي پرائي توڙي ان مان جيڪي انيڪ ڳالهه ٿا ڦٽن، سي هوند جهٽ ڪم ٿي وڃن.

- اڏياپڪ شاگردن کي ڌيان سان پڙهڻ لاءِ چونڊو. ان تي گفتگو ڪرائيندو.
- پرائي پچر ۾ آجايو وقت نه وڃائڻ گهرجي، ان جي اهميت سمجهائيندو.

